

Poverty Watch: Poland 2018

monitoring ubóstwa w Polsce w 2018 r.

Międzynarodowy Dzień Walki z Ubóstwem

17 października 2018 r.

SPIS TREŚCI

GŁÓWNE WNIOSKI.....	2
DLACZEGO POTRZEBUJEMY NOWEJ STRATEGII PRZECIWDZIAŁANIA UBÓSTWU I WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU ..3	
WYMOGI DOTYCZĄCE STRATEGII PRZECIWDZIAŁANIA UBÓSTWU I WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU 2020-2027	3
PORÓWNANIE WYMOGÓW AGENDY 2030 ONZ DO DANYCH O UBÓSTWIE ORAZ CELÓW STRATEGII ODPOWIEDZIALNEGO ROZWOJU 4	
WNIOSKI DOTYCZĄCE CELÓW WSKAŹNIKOWYCH SOR – DO POPRAWY W POSTULOWANEJ STRATEGII PRZECIWDZIAŁANIA UBÓSTWU ..4	
JAK KSZTAŁTOWAŁO SIĘ UBÓSTWO DZIECI I RODZIN ORAZ DEPRYWACJA POTRZEB W OSTATNICH LATACH	5
UBÓSTWO SKRAJNE I RELATYWNE	5
DEPRYWACJA MATERIALNA I SPOŁECZNA	12

Główne wnioski

- Polski rząd razem z partnerami społecznymi i EAPN Polska powinien przygotować nową strategię przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu. Polska przyjęła zobowiązania Agendy 2030 ONZ (obniżenie ubóstwa do 2030 r. o co najmniej połowę) oraz ma obowiązek przygotowania takiego dokumentu, jako warunku dla wydatkowania środków z funduszy UE. Rządowa Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju nie jest wystarczająca w tym zakresie.
- Ubóstwo oraz deprivacja materialna i społeczna w 2017 r. zmniejszyły się wolniej niż w 2016 roku. Jeden z podstawowych celów, czyli zmniejszenie ubóstwa skrajnego dzieci poniżej 1 proc. nie został osiągnięty.
- Deprivacja materialna i społeczna zmniejszyła się dwa razy bardziej w rodzinach o średnich dochodach niż u tych biedniejszych. Podobna różnica występuje między pojedynczymi rodzicami z dziećmi i parami z trójką i więcej dzieci. Budzi to niepokój związany ze sprawiedliwością dotychczasowych działań. Należy w większym stopniu wspierać rodziny uboższe. Należy zwiększyć wsparcie dla dorosłych osób ubogich w gospodarstwach domowych bez dzieci, np. osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami, osoby pracujące i ubogie.

Dlaczego potrzebujemy nowej strategii przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu

Strategia przyjęta w 2014 roku przez rząd PO-PSL zdezaktualizowała się. Nowej strategii wymagać będzie UE jako warunku dla wydatkowania funduszy w nowym okresie finansowym. Polska podpisała Agendę na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 ONZ, w której zobowiązała się do ograniczenia ubóstwa o połowę do 2030 roku. Rządowa Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) nie zawiera wielu elementów wymaganych przez Agendę 2030 ONZ i przez wymogi UE.

Wymogi dotyczące strategii przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu 2020-2027

Wymogi z projektu rozporządzenia UE o funduszach w kolejnym okresie programowania:

1. Sprawdzone empirycznie diagnoza ubóstwa i wykluczenia społecznego, w tym ubóstwa dzieci, bezdomności, segregacji przestrzennej i edukacyjnej, ograniczonego dostępu do podstawowych usług i infrastruktury oraz szczególnych potrzeby osób znajdujących się w trudnej sytuacji.
2. Środki na rzecz zapobiegania i zwalczania segregacji we wszystkich dziedzinach, w tym przez zapewnianie odpowiedniego wsparcia dochodu, rynki pracy sprzyjające włączeniu społecznemu i dostęp do wysokiej jakości usług dla osób w trudnej sytuacji, w tym migrantów.
3. Środki przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki środowiskowej.
4. Ustalenia dotyczące zapewnienia, aby ich kształt, wdrożenie, monitorowanie i przegląd były prowadzone w ścisłej współpracy z partnerami społecznymi i odpowiednimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego.¹

¹ Por. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu i Migracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu na rzecz Zarządzania Granicami i Wiz; wymogi znajdują się w załącznikach https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/61836/Rozporzadzenie_projekt_przepisy_wspolne_COM_2018_375_29_0_5_2018_Aneksy_PL.pdf

Porównanie wymogów Agendy 2030 ONZ do danych o ubóstwie oraz celów Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju

Tabela 1.

Rodzaj ubóstwa	Dane dla roku bazowego (2015, w %)	Ostatnie dane (GUS 2017, Eurostat 2016, w %)	Cel minimalny według Agendy 2030 (w %)	Cel w SOR 2030 (w %)
Ubóstwo skrajne GUS				
Ogółem	6,5	4,3	3,3	4,5
Mężczyźni	?	?	?	?
Kobiety	?	?	?	?
Dzieci	9	4,7	4,5	?
Ubóstwo relatywne GUS				
Ogółem	15,5	13,4	7,8	?
Mężczyźni	?	?	?	?
Kobiety	?	?	?	?
Dzieci	20,6	15,3	10,3	?
Ubóstwo relatywne Eurostat				
Ogółem	17,3	15,0	8,7	12,0
Mężczyźni	17,1	15,1	8,6	?
Kobiety	17,4	14,9	8,7	?
Dzieci	21,1	14,0	10,6	?

Źródło: opracowanie EAPN Polska

Wnioski dotyczące celów wskaźnikowych SOR – do poprawy w postulowanej strategii przeciwdziałania ubóstwu

W opinii EAPN Polska cele zawarte w SOR dotyczące ubóstwa w Polsce:

- są niepełne** – brakuje podziału ze względu na wiek i płeć; komunikaty GUS powinny uwzględniać dane z podziałem na płeć; w strategii należy podać cele wskaźnikowe na poziomie co najmniej połowy tych z roku bazowego.
- są nieambitne**, w tym jeden został już przekroczony – ubóstwo skrajne wyniosło 4,3 proc. w 2017 r. przy założonym w SOR 4,5 proc. do 2030 r.); cel w zakresie ubóstwa skrajnego powinien być poniżej 1% (więcej niż wynika z Agendy 2030).
- powinny obejmować więcej kategorii niż wymagane przez Agendę 2030 ONZ:**
 - osoby z niepełnosprawnością – obecnie podaje się tylko ubóstwo osób w gospodarstwach domowych z niepełnosprawnością, a nie samych osób niepełnosprawnych,
 - osoby pracujące – obecnie podaje się tylko ubóstwo osób według głównego źródła utrzymania, a nie samych osób pracujących.
- powinny obejmować również sferę niedostatku** – kryterium niedostatku w Polsce jest dochód poniżej minimum socjalnego; w 2016 r. było to aż 40 proc. Polaków, docelowo powinno być poniżej 20 proc. – według zasad Agendy 2030 ONZ i z rozszerzoną listą kategorii społecznych.

Jak kształtowało się ubóstwo dzieci i rodzin oraz deprivacja potrzeb w ostatnich latach

Aby godnie żyć na minimalnym poziomie, polskie rodziny potrzebują co najmniej dochodów na poziomie minimum socjalnego. Granica ubóstwa skrajnego w 2017 r. była od niego niższa o prawie połowę, a granica ubóstwa relatywnego o 30 proc. W poniższej tabeli porównano granice ubóstwa z minimum socjalnym. Do obliczenia granic ubóstwa i minimum socjalnego dla różnych typów rodzin wykorzystano dane dla gospodarstw jednoosobowych i skalę przypisującą wagę 1 pierwszej osobie dorosłej, 0,7 – drugiej osobie dorosłej i 0,5 – dzieciom (tzw. oryginalna skala ekwiwalentności stosowana przez GUS w statystyce ubóstwa).

Porównanie granic ubóstwa z minimum socjalnym dla różnych typów rodzin w 2017 roku

Tabela 2.

Typ rodziny	Granica ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji, w zł)	Granica ubóstwa relatywnego (50% średnich wydatków, w zł)	Minimum socjalne (w zł)
Jedna osoba	582	799	1 135
Para bez dzieci	989	1 358	1 929
Jeden rodzic z 1 dzieckiem	873	1 199	1 702
Jeden rodzic z 2 dziećmi	1 164	1 598	2 269
Jeden rodzic z 3 dziećmi	1 455	1 998	2 836
Jeden rodzic z 4 dziećmi	1 746	2 397	3 404
Para z 1 dzieckiem	1 280	1 758	2 496
Para z 2 dziećmi	1 571	2 157	3 063
Para z 3 dziećmi	1 862	2 557	3 630
Para z 4 dziećmi	2 153	2 956	4 198

Źródło: opracowanie EAPN Polska

Średnia różnica między granicą ubóstwa skrajnego a minimum socjalnym wynosiła 1298 zł, a między granicą ubóstwa relatywnego i minimum socjalnym 788 zł.

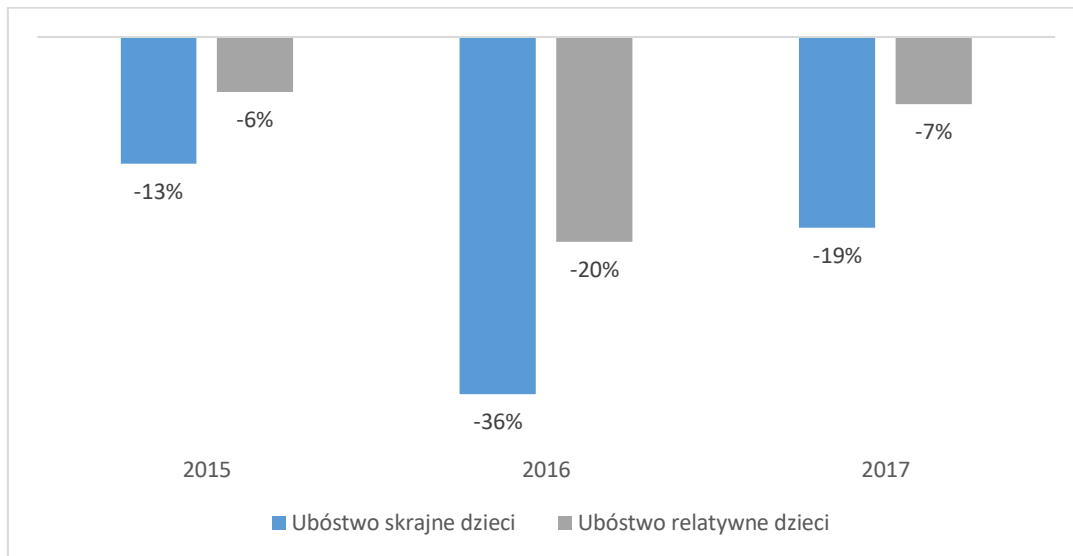
Ubóstwo skrajne i relatywne

Poniżej przedstawiono informacje o ubóstwie skrajnym i relatywnym dzieci i rodzin. Trzeba pamiętać, że część dzieci i rodzin nieubogich wg obu tych miar wciąż będzie w sferze niedostatku (poniżej minimum socjalnego).

Na wykresach 1 i 2 zostały przedstawione zmiany procentowe zasięgu ubóstwa skrajnego i relatywnego dzieci w wieku 0-17 lat. Zostały one obliczone rok do roku i z przyjęciem roku 2014 jako 100.

Zmiany zasięgu ubóstwa dzieci rok do roku w latach 2015-2017

Wykres 1.

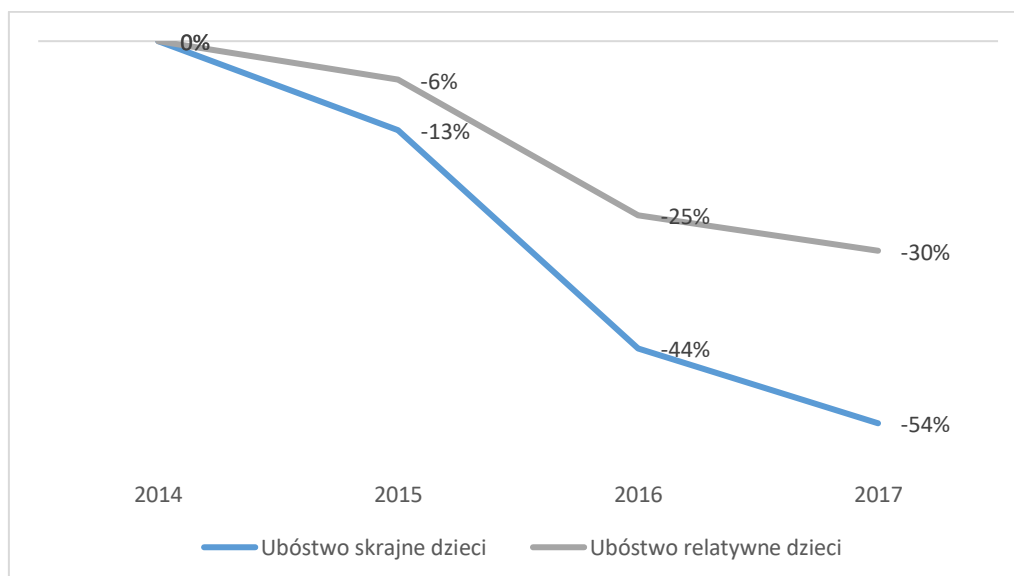

Źródło: opracowanie EAPN Polska

Z wykresu 1 można wywnioskować, że zmniejszenie ubóstwa dzieci miało już miejsce między rokiem 2014 i 2015, ale spadki w roku 2016 były kilka razy wyższe. Drugi wniosek jest taki, że w kolejnym roku dynamika spadkowa znacznie się zmniejszyła.

Zmiany zasięgu ubóstwa dzieci w latach 2015-2017 w stosunku do roku 2014

Wykres 2.

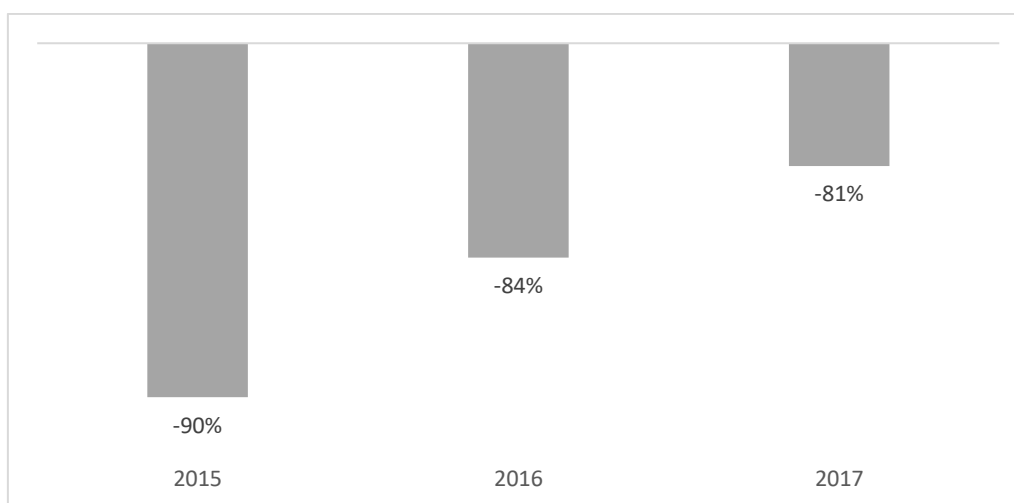
Źródło: opracowanie EAPN Polska

Wykres 2 pokazuje duże spadki w stosunku do roku 2014. Ubóstwo skrajne dzieci w 2017 r. zmniejszyło się o 54 proc., czyli o ponad połowę. Ubóstwo relatywne zmniejszyło się o 30 proc., a więc również o kilkadziesiąt procent.

Tak duże spadki przybliżyły Polskę do celu mniej niż 1 proc. dzieci w skrajnym ubóstwie, ale do jego osiągnięcia nadal pozostaje do pokonania duża odległość. Sytuacja została przedstawiona na wykresie 3 przy założeniu, że celem jest osiągnięcie 0,9 proc.

Zmiana zasięgu ubóstwa skrajnego konieczna do osiągnięcia celu mniej niż 1 proc. dzieci w tej sytuacji

Wykres 3.

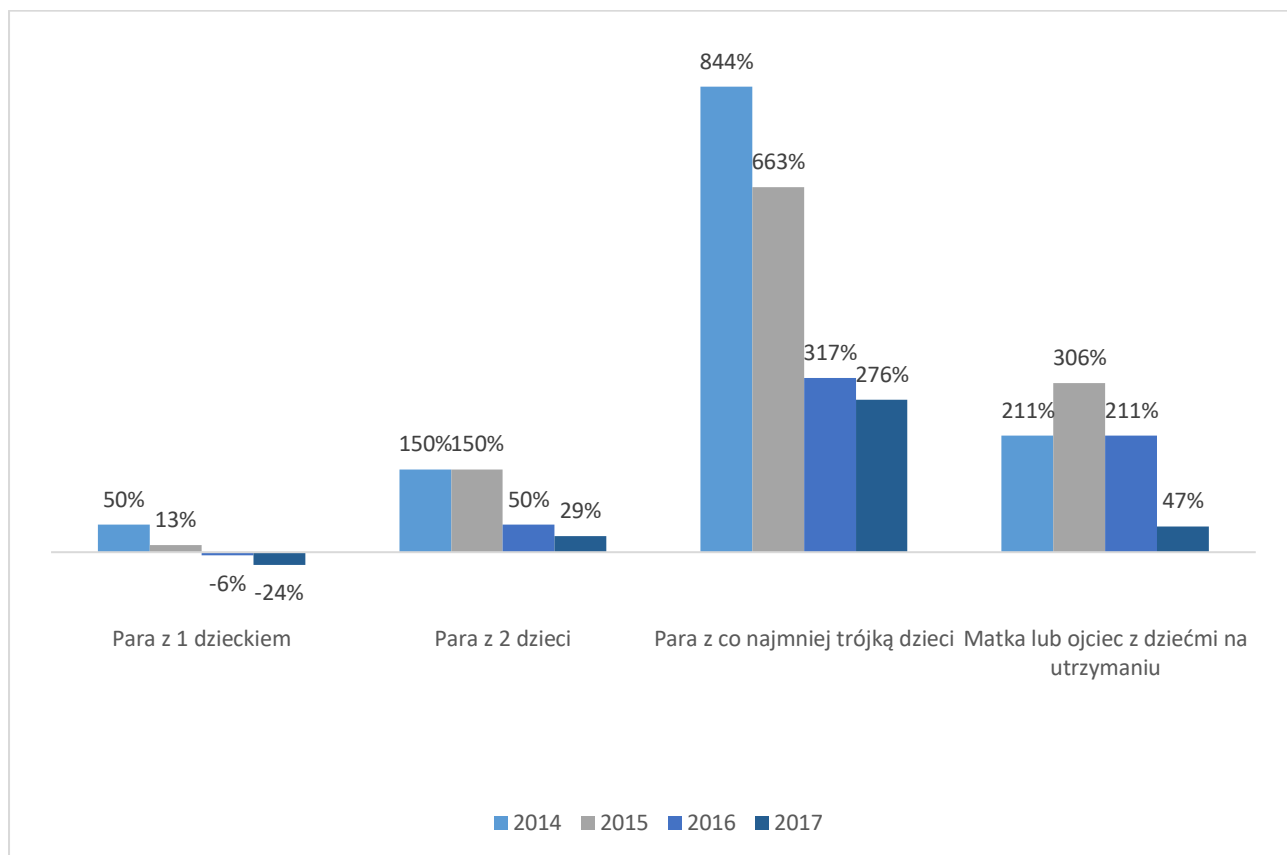
Źródło: opracowanie EAPN Polska

Stopa ubóstwa skrajnego dzieci z 2015 r. musiałaby się zmniejszyć o 90 proc., aby była niższa niż 1 proc. Gdy do porównania weźmiemy rok 2017 odległość liczona zmianą procentową zmniejsza się do 81 proc. Zmniejszenie odległości między rokiem 2015 i 2016 było wyższe niż między latami 2016 i 2017. W liczbach bezwzględnych oznacza to, że liczba dzieci w skrajnym ubóstwie powinna zmniejszyć się z 325 tys. w 2017 r. do kilkadziesiątu tysięcy w kolejnych latach.

Różnice w zagrożeniu ubóstwem skrajnym różnych typów rodzin znajdują potwierdzenie, gdy porównamy je do zasięgu ubóstwa par bez dzieci (wykres 4). Trzeba pamiętać, że zasięg ubóstwa jest liczony dla osób w rodzinach, np. stopa ubóstwa par z 1 dzieckiem to liczba osób w tych rodzinach, które miały wydatki niższe niż granica ubóstwa do liczby osób we wszystkich rodzinach tego typu wyrażona w procentach.

Zmiana zasięgu skrajnego rodzin z dziećmi w stosunku do par bez dzieci w latach 2014-2017

Wykres 4.

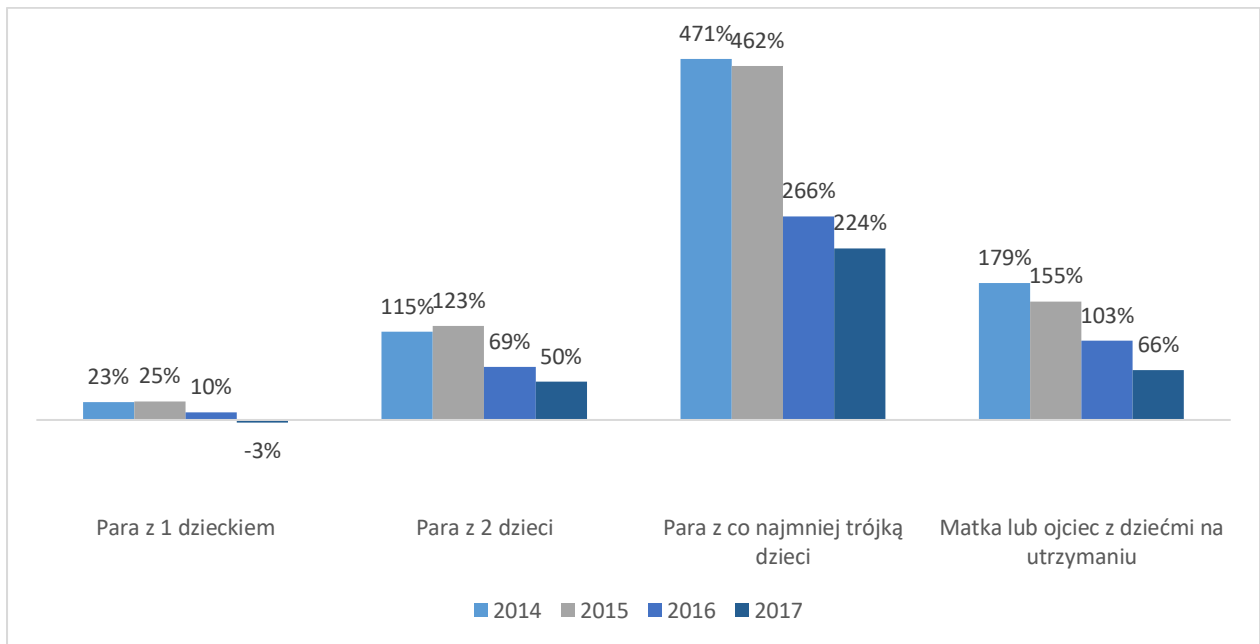
Źródło: opracowanie EAPN Polska

Z danych wynika, że ubóstwo skrajne rodzin z dziećmi w stosunku do par bez dzieci rośnie wraz z liczbą dzieci i w przypadku pojedynczych rodziców. W badanym okresie widać jednak bardzo wyraźnie, że w latach 2016 i 2017 sytuacja par z 1 dzieckiem stała się nawet lepsza niż par bez dzieci, a w przypadku pozostałych typów rodzin różnice znacznie się zmniejszyły. Nadal jednak zasięg ubóstwa skrajnego rodzin z trójką i więcej dzieci jest wyższy o 276 proc. od tego wskaźnika dla par bez dzieci.

Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku ubóstwa relatywnego rodzin (wykres 6). Widzimy, że w stosunku do par bez dzieci sytuacja par z jednym dzieckiem z czasem stała się podobna. Dla pozostałych rodzin większe zagrożenie ubóstwem relatywnym zmniejsza się mocno wraz z rokiem 2016 i 2017, nadal jednak pozostaje wyższe w stosunku do par bez dzieci na utrzymaniu.

Zmiana procentowa zasięgu ubóstwa relatywnego rodzin z dziećmi w stosunku do par bez dzieci w latach 2014-2017

Wykres 5.

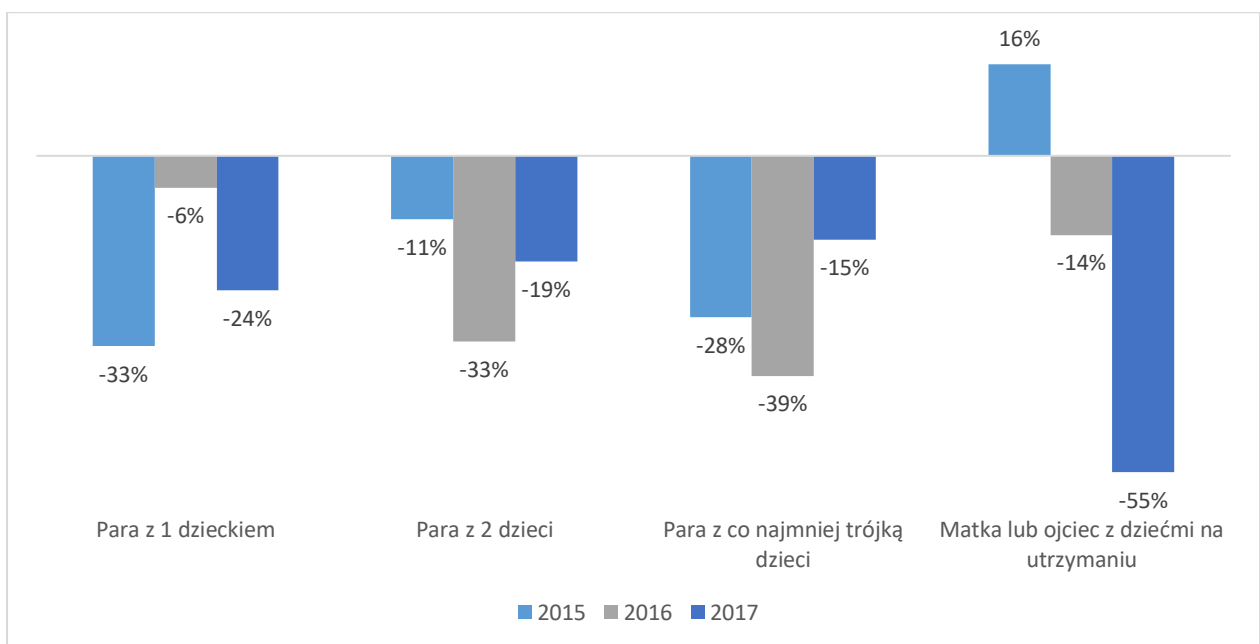

Źródło: opracowanie EAPN Polska

Porównajmy teraz zmiany procentowe zasięgu ubóstwa skrajnego i relatywnego dla kilku typów rodzin z dziećmi w kolejnych latach rok do roku (wykresy 6 i 7) i w stosunku do roku 2014 (wykresy 8 i 9).

Zmiany zasięgu ubóstwa skrajnego według typu rodziny z dziećmi rok do roku

Wykres 6.

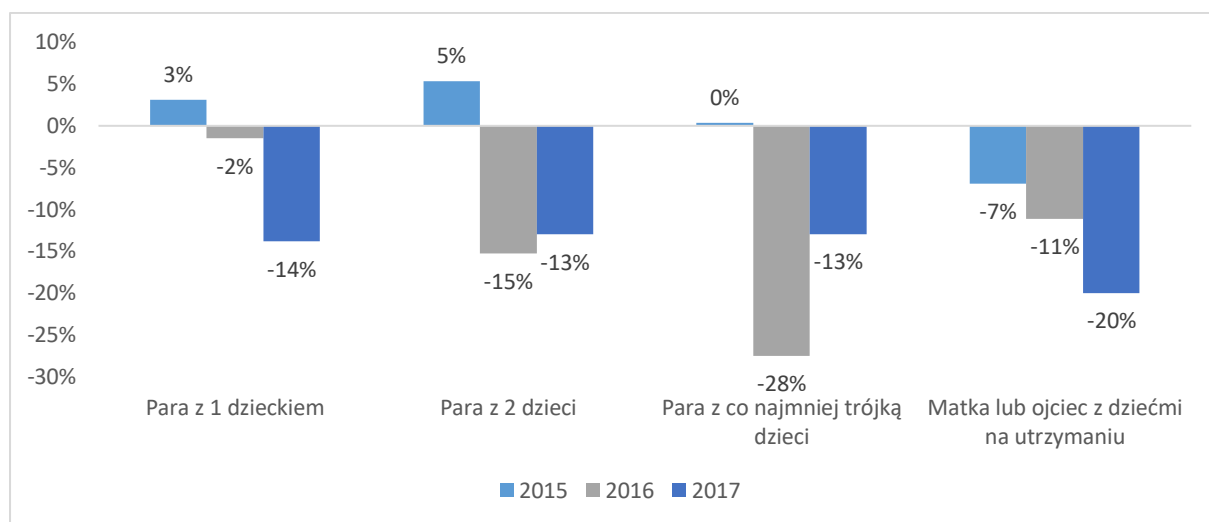

Źródło: opracowanie EAPN Polska

Ubóstwo skrajne wszystkich rodzin zmniejszało się z roku na rok z wyjątkiem pojedynczych rodziców z dziećmi – między latami 2014 i 2015. W 2016 w porównaniu z 2015 w największym stopniu zmniejszyło się ubóstwo rodzin wielodzietnych. Gdy porównamy 2017 do 2016 największy spadek dotyczył pojedynczych rodziców – aż o 55 proc.

Zmiany zasięgu ubóstwa relatywnego według typu rodziny z dziećmi rok do roku

Wykres 7.

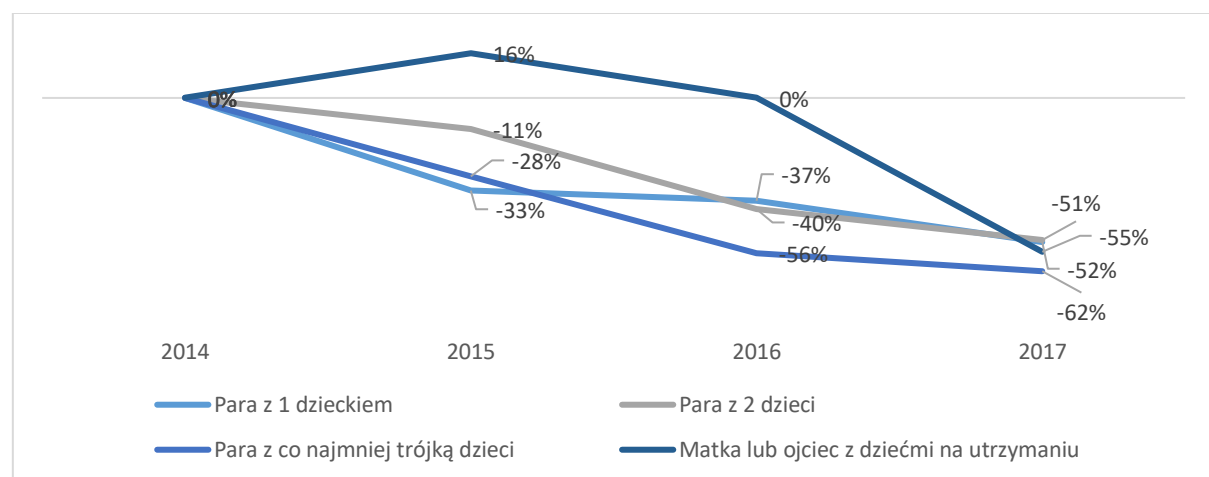

Źródło: opracowanie EAPN Polska

Zasięg ubóstwa relatywnego w rodzinach z dziećmi w dwóch ich typach nieco wzrastał w 2015 r. w porównaniu z 2014. Były to pary z 1 i z 2 dzieci. Od 2016 r. widać spadki we wszystkich typach rodzin. W 2016 r. największy w rodzinach z 3 i więcej dzieci, a w 2017 r. w rodzinach pojedynczych rodziców.

Zmiana zasięgu ubóstwa skrajnego wg typów rodzin z dziećmi w stosunku do 2014 roku

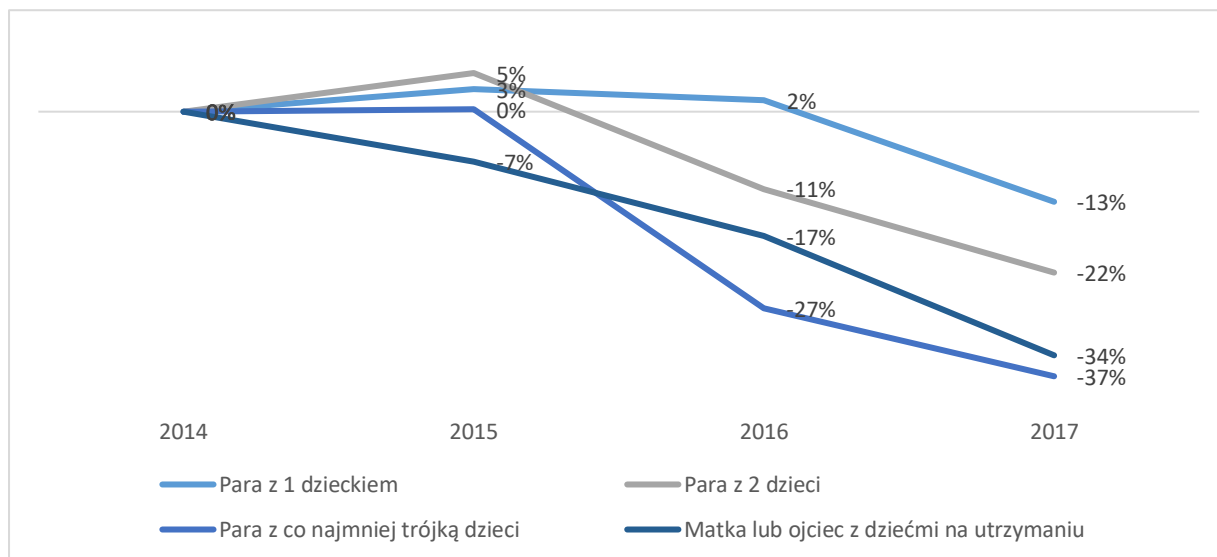
Wykres 8.

Źródło: opracowanie EAPN Polska

W stosunku do 2014 r. tylko pojedynczy rodzice z dziećmi w 2015 i w 2016 r. nie byli w lepszej sytuacji pod względem ubóstwa skrajnego. Dopiero w 2017 r. ich sytuacja znacznie się poprawiła pod tym względem i w podobny sposób, jak w przypadku innych rodzin z dziećmi.

Zmiana zasięgu ubóstwa relatywnego wg typów rodzin z dziećmi w stosunku do 2014 roku
Wykres 9.

Źródło: opracowanie EAPN Polska

Zasięg ubóstwa relatywnego rodzin z dziećmi w 2017 r. w stosunku do 2014 r. zmniejszył się, ale spadki były mniejsze niż w przypadku ubóstwa skrajnego i mniej podobne. Tym razem to rodziny z 1 dzieckiem nie odczuły poprawy pod tym względem aż do roku 2017 r. Przy czym w ich przypadku było to spadek najmniejszy w porównaniu z pozostałymi typami rodzin. Również w tym przypadku największy spadek w stosunku do 2014 r. nastąpił w 2017 r. w rodzinach z co najmniej trójką dzieci.

Biorąc pod uwagę powyższe dane można stwierdzić, że w latach 2016 i 2017 nastąpiło znaczne zmniejszenie ubóstwa skrajnego i relatywnego we wszystkich typach rodzin z dziećmi. Największe spadki były w rodzinach z trójką i więcej dzieci w 2016 r. i w rodzinach pojedynczych rodziców z dziećmi w 2017 r. W porównaniu z rokiem 2014 w dwóch typach rodzin na spadek ubóstwa trzeba było czekać do 2017 r. Były to pary z 1 dzieckiem w przypadku ubóstwa relatywnego i pojedynczy rodzice z dziećmi w przypadku ubóstwa skrajnego.

Deprywacja materialna i społeczna

W celu uzupełnienia powyższych danych zostaną przedstawione informacje na podstawie opinii gospodarstw domowych. Deprywacja materialna i społeczna to nowy wskaźnik UE, który zapewne będzie odgrywał większą rolę w ramach strategii UE Europa 2030. Jeżeli rodzina odpowiada, że ją nie stać na zaspokojenie co najmniej 5 z 13 potrzeb, to uznawana jest za żyjącą w sytuacji deprywacji potrzeb.

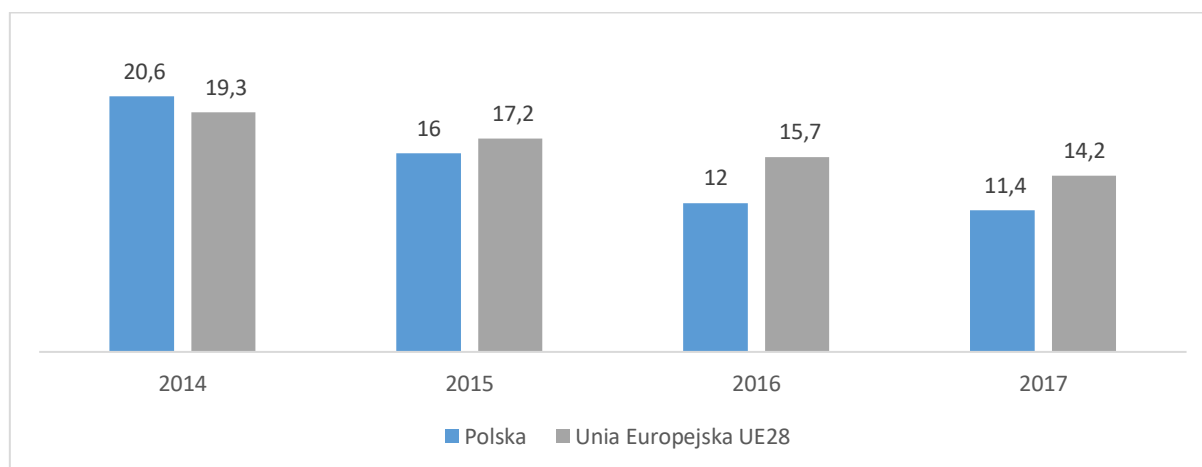
Lista potrzeb w ramach wskaźnika deprywacji materialnej i społecznej

1. Niespodziewany wydatek.
2. Tydzień urlopu poza domem.
3. Uniknięcie opóźnień w opłacaniu rachunków, spłacaniu pożyczek, kredytów.
4. Posiłek z mięsem, kurczakiem, rybą lub wegetariański odpowiednik co drugi dzień.
5. Utrzymanie odpowiedniej temperatury w domu.
6. Samochód dla własnego użytku.
7. Wymiana zużytych mebli.
8. Wymiana starej odzieży na nową.
9. Dwie pary dobrze dopasowanych butów.
10. Niewielkie wydatki na własne potrzeby (kieszonkowe).
11. Regularne zajęcia w czasie wolnym.
12. Wyjście z przyjaciółmi/rodziną na drinka, do restauracji przynajmniej raz w miesiącu.
13. Dostęp do Internetu.

Na wykresie 10 przedstawiono deprywację materialną i społeczną w Polsce w ostatnich latach w porównaniu ze średnią UE.

Deprywacja materialna i społeczna w Polsce i w UE28 (w %)

Wykres 10.

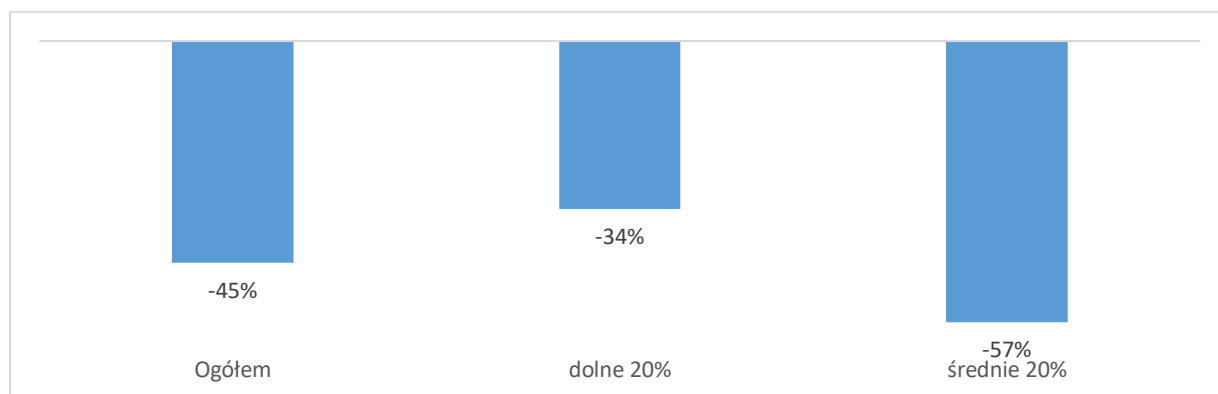
Źródło: opracowanie EAPN Polska

Deprywacja materialna i społeczna zmniejszyła się w Polsce w 2017 r. w porównaniu z 2014 r. o 45 proc. Największy spadek miał miejsce między 2014 i 2015 r. Ostatnie dwa lata wykazują już coraz mniejsze spadki. W UE wskaźnik zmniejszył się o 26 proc., czyli znacząco mniej niż w Polsce. Tylko Malta miała wynik lepszy niż Polska (spadek o 63 proc.).

Na wykresie 11 porównano skalę zmiany zasięgu deprywacji między 2014 i 2017 r. w rodzinach uboższych i o średnich dochodach.

Zmiana zasięgu deprywacji materialnej i społecznej w Polsce 2017 do 2014 r. ogółem, wśród najbiedniejszych 20 proc. i średnich 20 proc.

Wykres 11.

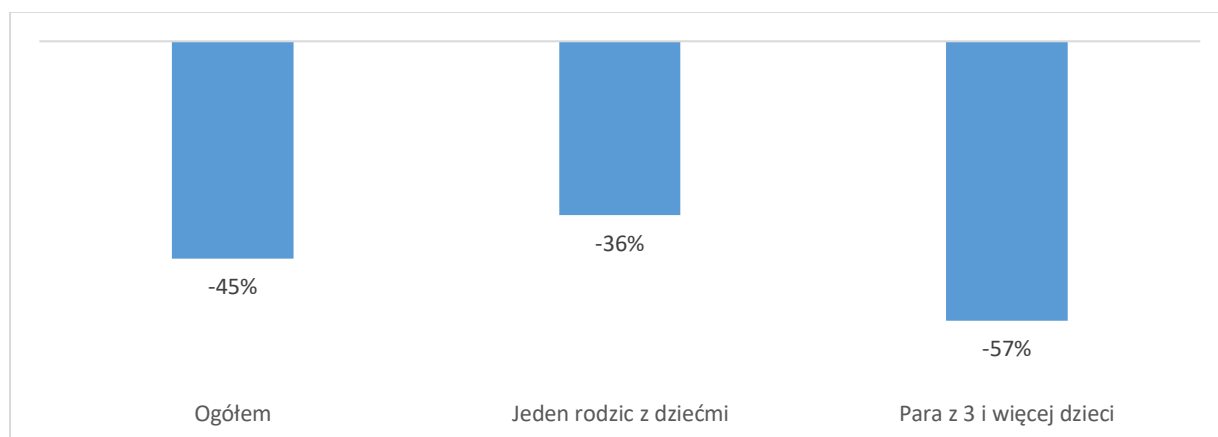
Źródło: opracowanie własne

Zmniejszenie deprywacji materialnej i społecznej było większe w rodzinach o średnich dochodach, co oznacza, że ich sytuacja poprawiała się szybciej niż rodzin uboższych.

Na wykresie 12 przedstawiono podobne porównanie ale dla różnych typów rodzin – pojedynczych rodziców i par z 3 i więcej dzieci.

Zmiana zasięgu deprywacji materialnej i społecznej ogółem, jednego rodzica z dziećmi i par z 3 i więcej dzieci w Polsce 2017 do 2014 r. (dane Eurostat)

Wykres 12.

Źródło: opracowanie EAPN Polska

Otrzymujemy obraz podobny, jak na wykresie poprzednim. Poprawa sytuacji par z 3 i więcej dzieci była około 1,5 razy większa (o 58 proc.).

Spadek deprivacji materialnej i społecznej między 2014 i 2017 r. był w Polsce bardzo wyraźny, ale w kolejnych latach coraz mniejszy. Do tego rodziny średniozamożne i pary z 3 i więcej dzieci odczuły dużo większą poprawę sytuacji niż te uboższe i pojedynczych rodziców z dziećmi.